

E SZÉLL KÁLMÁN

Rendhagyó (képzelt) (több mint) könyvrecenzió

GYURÁ CZ FERENC „ALSÓ SZILVÁGYI ÉGBOLT”
CÍMŰ KÖTETÉRŐL

Sajnos nincs objektív mércénk az írás minőségének megítélésére, összehasonlíthatóságára, s az ítélet mindig – jórészt – szubjektív marad. Az én szememben a jó írás egyik fontos mércéje az, hogy a könyv olvasásakor az író gondolatai bennem pusztán meg-elevenednek-e, avagy visszhangra találnak, befogadást (elfogadást) nyernek, sőt új gondolatokat érlelnek-e? Én – főként életem második szakában – azokat a könyveket szerettem igazán, amelyek meggondolkodtattak, megerősítettek hitemben, vagy bírálatra provokáltak, véleménynyilvánításra bírtak. Ha egyet is érthettem velük, további gondolatokat ébresztettek, vagy másként mondva, a kovász szerepét töltötték be azzal, hogy gondolatokat „élesztettek”. Előrebocsátom: Gyurác z Ferenc mostani könyve (persze az előzőkhöz hasonlóan) az ízlésem szerinti jó könyvek közé tartozik.

A könyvet a kiadótól megszokott ízlés es kivitel, nem hivalkodó, de jó minőségű papír, középnagy, nem túl vastag, könnyen kezelhető („kezes”) formátum jellemzi. A címlapon kedves tájkép látható távoli faluval, templomtoronnyal, diszkrét harmonikus színekkel, melyek azonban egyúttal egyfajta monoton ságot, kihaltságot, magányosságot (egyhangúságot?) is sugallnak. Én talán leginkább a kőszegi hegyvonulatot hiányolom róla, mert az nagyon is velejárója az Alpokaljának, s vele a vasszilvágyi tájnak is, e nélkül a címkép alapján, bárki inkább valamiféle alföldi településnek vélhetné a topográfiai helyszínt. (Hadd mondjam, hogy gyermekkorom egy részét Nemesbődön töltöttem, nekem nagyon is otthonos a „szivágyi” táj.)

A könyv nem könnyű olvasmány, sok tekintetben gondolatsűrítmény. Különböző helyeken már megjelent fejezetekből tevődik össze, az írások mégis valahol találkoznak, mert nagyrészt a rendszerváltozást követő „jelen” közéleti, kulturális, gazdasági, világnézeti gondoljai körül forog, vagy ide tér vissza. Vég s ő eredőjük pedig a jelen zavarossága és a jövő bizonytalansága. Ezekből ered a könyv egyfajta (sajnos megalapozott) pesszimizmusa, amelyen azonban néha azért átszűrődik az emberből utolsók közt kihalni hajlandó (keresztény) remény.

Az írásokból könnyen felismerhető, hogy a szerzőjük kiművelt filológus, ami egyebek mellett csiszolt mondataiban, kifinomult stílusában is tetten érhető. Mívesen bánik a magyar nyelvvel, s ez ma nagy érdem. Néha ugyan enged a csábításnak, hogy – reményeim szerint csak átmeneti – mai divatos szavakat is átvegyen, ezzel mintegy a mondanivaló maiságát hitelesítse (pl. a „hasonlít” helyett „hajaz”, „zombisodik”), nem is minden szavát értettem (pl. „kütyü”, „vérnőszés”), a nyúl bakot én „kan nyúl-
nak” ismertem (de nem biztos, hogy igazam van!), stb. Főleg az igényesebb monda-

nivaló kifejtése során hajlamos a hosszú – mellékmondatokkal bővített –, ezért nehezebben érthető (néha szinte balladai) vagy allegorikus kifejezőmódra, de ezeket az – érezhetően kicsiszolt – cizellált írásokat nyilván az igényesebb olvasóközönségnek szánta, s talán annak érzékeltetésére is, hogy gyönyörű magyar nyelvünkön hányféle hangszerrel (hangszereléssel) lehet ugyanazt a dallamot eljátszani, vagy akár csak sejtetni. Egyszóval nem mindig fogad szót Kosztolányinak, aki azonban maga is néha a hosszú mondatok bővületébe feledkezett.

* * *

A „Csodára várva” című bevezető gondolatok – szokás szerint – a mű megszületését, a szerző céljait és gondolatait magyarázzák. A cím akár az egész mű címe is lehetett volna. A népet valóban nem lehet leváltani, de az képes önmagát leváltani, megsemmisíteni akként, hogy talán észre sem veszi, hogy mit művel, és mi is folyik itt tulajdonképpen. E baljós igazság kimondása aztán „csodára várva” szinte körülengeli, vagy akár át is itatja az egész könyvet.

A bevezető tanulmány – „Szabadrablás (Szexuálkrizeológiai jegyzetek)” – témája mellbevágó, s időrendben ez a legrégebben – 2008-ban az *Életünkben* – megjelent esszé. Sokan azt hihetnék, hogy egy már lezárt témáról van szó, amelyben végérvényesen győzött a „haladó” liberalizmus, s nem szerencsés, még kevésbé hálás dolog ezt a lerágott csontot újra elővenni. Pedig a probléma időszerűségét – morális vonatkozásain túl – éppen népességünkre gyakorolt negatív hatása is igazolja, amit sokan szeretnének a szőnyeg alá söpörni. Bátor írás, amely nem nyugszik bele a látszólag lezárt kérdések örökös érvényességébe, az átértékelt régi tabuk újra tabuvá nyilvánításába. Ítéleteiben az igen – igen, a nem – nem. Nem köntörfalaz, lemezteleníti a mondanivaló lényegét, pőrén, kertelés nélkül kínálja azt, ami fontos, letisztítja róla az „igen, de”, „noha”, „viszont” és a „mentségre mondva” stb. színes tollazatot. Kertelés nélkül, realista módon a „nemzetpusztulás” távlatát vetíti fel, szinte végzeteszerűen, talán nem eléggé számolva az isteni gondviselés és a keresztény remény eshetőségével, noha a tudós, orvos-evangelista Lukács is – látszólag reményt vesztetten – felveti a hitnélküliség lehetőségét akkorra, midőn az Emberfia újra megjelenik, hogy igazságot osszon (vagy megkönyörüljön?) az emberiségen.

Sajnos a túlságosan a mának élő kortárs ember nem tudja, és nem is érzi, vagy – ami ennél is rosszabb – nem is akarja felfogni, hogy valóban pusztulásra vagyunk ítélve, s ezt elsősorban mi magunknak köszönhetjük. Nem veszi tudomásul, mert a szóban forgó anomáliának a mai napra még nincs közvetlen hatása, nem tudatosul benne, hogy a jövőnkre váró legfőbb veszély népünk kihalása, amiben nem jelent vigaszt, hogy sorsunkban számos – főleg európai – néppel osztozunk. Herder– igaz, nyelvünk okán – már a XVIII. században megjósolta pusztulásunkat, amiként a történelem során számos nép, nyelv eltűnt, felszívódott. Lehet, hogy most az európai emberen a sor, aki elvégezte történelmi küldetését, a jólét és kényelem elérése után már nem teljesíti be az „arcod verejtekével keresed kenyeredet stb.” szentenciával jel-

lemezhető paradicsomi átkot, újra eszik a tiltott fa gyümölcséből, ezért elhal, talán hogy aztán az új küzdőknek (új barbárok?) esélyt adjon? Egyáltalán van-e a népeknek, földrajzi népcsoportoknak végzettszerűen meghatározott önálló életkora? Létezik gyermek-, meglett és öreg koruk, haláluk? S, ha igen, akkor mi már valóban az elöregedés és végegyengülés – a korra jellemző, ragályos – nyavalyájába estünk? Avagy van-e még remény? Félő, sőt majdnem biztos, hogy az előbbi eshetőséggel kell számolnunk!

Persze az ördög mindig a részletekben bújik el. Gyakran olyan sikeresen, hogy működésével nem is számolunk, sőt arról is megfeledkezünk (s ez a Gonosz legnagyobb trükkje!), hogy egyáltalán létezik. A szerző mondanivalójával merészel a mainstream-mel szembe menetelni, ami nem mindig, sőt ritkán jár sikerrel, de ha van nemzeti (emberiségi), vagy akár keresztény lelkiismeret – márpedig van, akkor minden, a nemzetéért, sőt a világunkért felelősséget érző írástudónak ezt az utat *kell* (kellene!) követnie, akár szerencse kíséri, akár nem.

Korunk egyik legveszedelmesebb és legtartósabb mentális orientációja a libertinizmus. Vele szemben szinte minden etika vesztesre van ítélve, hiszen a „mindent szabad” mákonyával szemben akár a legkisebb megkötésnek sincs esélye. Ennek iskolapéldája a szerző által is kiemelten tárgyalt maszturbáció problémaköre. Ennek a történelmi idő függvényében változó megítélése beszédes; amely a megsemmisítő elítéléstől és a végzetes következményekkel fenyegető ijesztgetésektől ma már odáig jutott, hogy a libertinus bölcsek szerint művelése nemhogy kerülendő, hanem a mellőzése egyenesen káros. A szerző joggal hibáztatja az ezen pontban kívánni vagy agyonhallgatni látszó egyházakat, amik a biztos vesztesre ítélt „megkövesülés” és a már szinte elvtelen alkalmazkodás szélsőségei közt keresik azt az utat, amivel legalább megszólíthatják, vagy csak részben követésre bírhatják a mai ifjúságot. Pedig a szerző által bírálva idézett, s az idősebb generáció életét annak idején meghatározó Tóth Tihamér-i elvek ma is helytállóak, csak az érvényesítésük módszertana változott, mert az elrettentésre alapozó nevelés ma már túlhaladott. Ijesztgetéssel, a súlyos és marandó következmények emlegetésével sokszor csak azt lehet elérni, hogy a cél és irány nélkül tévelygő, kiforratlan jellemű serdülők nem ritkán önmagukat elveszítettnek feltételező módon elkeserednek, reményt vesztetté válnak, aránytalan büntudatuk meghasonlottságba torkollhat. E helyett a problémát inkább egyfajta pozitív oldalról megközelítve kellene a megoldást – ha van ilyen – megkísérelni. A szexualitás ugyanis Isten egyik csodálatos ajándéka, nagyszerű terve, amely az emberiség fennmaradását célozza, azt könnyűvé, sőt vonzóvá teheti. Mint ilyen – s e fogalmazás első megközelítésben talán visszatetsző – szakrális adomány, nagy kincs, amit féltve őrizniünk kell, s amiért hálásnak kell lennünk. Vele, mint szakrális adománnyal kell tudnunk bánni, az ajándékot meg kell becsülni. Az ember – szemben az állattal – rájött arra, hogy ezt a párosnak szánt adományt nem feltétlenül célirányos, önös örömszerzésre is fel lehet használni, sőt ki is lehet használni, vissza is lehet élni vele. Isten terveinek ilyenén kijátszása a megajándékozott részéről nem illő, sőt bűnös dolog, mert, egyfajta nem „rendeltetészerű felhasználás” visszaél Isten szándékával, sőt szeretetével. Bizony ön-

zőségre, a társ nélkülözhetőségére, a társ örömben való részesítésének fölöslegességére szoktat rá, ha egyenesen nem ezekre ösztönöz. Ez olyan, mint aki hozzászokik a kézzel evés kényelmes módszereihez, majd mikor evőeszközzel kellene ennie, már nem érzi jól magát.

A pszichológusok, sajnos, többségükben – tisztelet a kivételnek – az emberi gyengeség nyomába szegődve inkább büntárrsá, a tisztázó lelkiismeret elosztatásának közreműködőjévé, a cselekedet „tudományosan” legalizáló közvetítőjének szegődtek, akik a bűn alóli felmentést tudományos alakba igyekeznek öltöztetni. Ám ne felejtjük, hogy az embert az állattól – egyebek mellett – az önlegyőzés lehetősége emeli ki. Márpedig az önnevelés, önlegyőzés jellemfejlesztő hatású. Minden szabály, előírás erre épít, a személyiség külső és belső fegyelme – az átértett vagy megparancsolt kötelességteljesítéstől a pontosság gyakorlatáig – ilyen célzatú és eredményű, mert minden önmagunk alávetésén, ellenőrzésén keresztül valósul meg. A gyakran emberi (személyiségi) jogokba öltöztetett, esetleg kreatitásnak magyarázott „mindent szabad” éppen az önnevelés és önlegyőzés gyakorlatától fosztja meg a szabadsággal állítólag megajándékozott fiataalt. Ennek eredménye aztán az anarchia, a túlzott individualizmus, az önkontroll gyors elvesztése, a köz megvetése, megkárosítása, a közlekedési fegyelem megszégése stb. Mindez voltaképpen emberségünk elleni cselekedet, önbecsapó, haszontalan, sőt a későbbiekben önmagát megbosszuló engedmény.

A maszturbáció problémája természetesen ma is létezik, sőt valószínűleg mindig is létezett, de a prűdéria, a családon belüli szemérmes problémakerülés miatt nem foglalkoztunk vele. Foglalkozzon vele az egyház, s annak morális tiltásával elintéztettek vették a dogot. Az is bizonyos, hogy napjainkban a probléma azért is előtérbe került, mert az ún. szexuális forradalom, továbbá a kényelmes élet, a jólét, jó táplálkozás elősegíti a buja gondolatokat. A reggeltől estig dolgozó, vagy sportoló, fáradt, fázó és éhezö ember örül, ha kap valamit enni és éjszaka pihenni hagyják vagy nem fázik. A tájfun miatt családját és hajlékát vesztett éhezö, szomjazö, megbetegedett Fülöp-szigeteki fiatalnak biztosan nincs ilyen gondja, ám a jóléti társadalmakban a problémával való szembenézés ma aktuálisabb, mint valaha.

A megoldásban számos dolog lehet segítségünkre. A fizikai munka, a sportolás, az egészséges és mértékletes táplálkozás, élvezeti szerek (alkohol, dohányzás, kábítószerek stb.) kerülése, a hasznos szabadidö töltése, a szerelem átértékelése, a pusztán testi mivolta helyett szakrális mítoszának visszaállítása, s ezeken túl a hagyományosan segítö gyakori gyónás, a ministrálás, a serdülökkel való foglalkozás, cserkészet, aktív egyházi élet, vagy hit hiányában pusztán a természetre hallgatás józansága jelentheti a legföbbséget, amit tudatos, meggyözö neveléssel, a jellemnevelö önlegyözés pozitív elősegítésével lehet jötekonyan kiegészíteni anélkül, hogy ezekkel a problémát történelmi távlatban megoldhatnánk. Ide tartozik a ma könnyen hozzáférhető pornográfia eltiltása is. Olyan permanens kérdésröl van szó, amit nem szabad, de nem is lehet a szönyeg alá söpörni, s amit minden korban szülöi, lelkipásztori, pszichológusi stb. segítséggel, de végül is mindenkinek önmagának kell megoldani, s aminek csak

a jellemformálásban megerősödő egyén, és a később tudatosan megvalósított harmonikus házasság lehet a nyertese. Ez a győzelem azonban napjainkban azért kétséges, mert a libertinus nevelési elv és gyakorlat, valamint a média által fenntartott korszellem ennek ellenkezőjét sulykolja, s az emberi esendőség és „bűnrehajló” természetünk legtöbbször a könnyebb és csalogatóbb út felé hajlik.

* * *

„A nyúlketrec mellől” cím (*Életünk*, 2008) nem csak ok, hanem magyarázat is az írás mondanivalójára. Hiszen egész más perspektívát lát maga előtt a béka, mást a sas, és mást az űrhajós. A szerző maga készítette nyúlkatroca mellől egyéni perspektívából szemlélteti a körülötte lévő világot. Fellebbenti a vidék szétrombolásának, a falusi társadalom kiüresítésének fájdalmas etiológiáját (kóroktanát), s ennek szomorú látéletét is felvillantja. Többre – itt és most – nincs igénye, hiszen ebből – miként a többi gondolatból is – önálló írások lennének kikerekíthetők. Saját példáján át vezeti az olvasót, s megmagyarázza, hogy – a szerintem országos elismerésre hivatott tehetősége ellenére – miért a vidéket választotta. Azért, mert – s ezt már én fűzöm hozzá – amint a zsidók egyiptomi „kivonulása” is nagyonis célirányos volt, „el lehet jutni a célhoz a kivonulás révén is.” – amint az író, helyesen, mondja. S hova máshova menekülne, mint szülőföldjére, szűkebb pátriájába. Hála a Sorsnak – számos értelmiségi is hasonló utat választott. A főváros kétségtelenül egyfajta arctalanságot, vagy akár egyenarcot alakíthat ki. A benne uralkodó kozmopolitizmus, világvárosiaság kedvez a világpolgárosodásnak, de elválaszt a népi-nemzeti gyökerektől, márpedig gyökér nélkül nincs tartós élet. A vázában tartott virág lehet szép, de biztosan nem hosszú életű. (A mezei virágok legtöbbje még a váza fogságát sem viseli el, rabságban inkább az önkéntes éh- és szomjhalált választja.)

A szerző – teljes joggal – „városi menekültekről” beszél, ugyanakkor megállapítja, hogy napjainkban „az utolsó szakrális helyek elvilágiasítása, az utolsó tiszta források elcsatornásítása zajlik, valóságos és képletes értelemben egyaránt.” S bár a falunak kiháló az ifjúsága, jövője, a rászorulóknak parányi akolmeleget adhat, akik – némi műveltség birtokában – még a nyúlkatroci perspektívából is megélhetik a hazafiságot. Hazafiságot, amire ma nagy szüksége volna az országnak. Főleg most, amikor negyvenéves nemzetietlenítésünk során, majd a rendszerváltozás csodavárásában kozmopolitizálódott nemzettudatunkat a nemzetköziségbe – közelebről az amerikanizálódásba – való feloldódás fenyegeti.

„Az utóbbi húsz év magyarországi változásainak legnagyobb vesztese a népi-nemzeti gondolatvilág” – írja a szerző. Bizony ez a vonat sajnos elment. Elmulasztottuk! Az idézőjelbe tett (azaz megkérdőjelezett) „haladás” alig palástolt (ám sajnos valós) pesszimizmust, rezignált csalódottságot takar (helyesebben nem is takar, inkább látat!), ez az utópiából mint „történelmi eretnokségből” felébredő, vagy még el sem szunnyadó ember sorsa?!

A nyulkatroci nézőpont érinti a liberális demokrácia egyik zsákutcáját, a hosszú ideig csak elérendő célként kitűzött eszmény, az általános választójog kérdését és csapdáját is, ami mögött az egész demokrácia csődje homályosodik fel, s amely – szerintem – egyike a XX–XXI. század hazug varázsszavainak. (Úgy igaz, mint a cilindrből kihúzott nyuszi.)

Az önvalomás sajátos, hangos identitáskeresés, önértékelés, amikor az ember magamagát kívülről szemléli, ami jelen esetben egy önmagát meghatározni akaró, maga után futó, tenmagát elérő vagy már túl is haladó magányos ember nyilvános gyónása. Ha ugyan valóban magányos? Mert a magányosság részben ontológiai fogalom, részben pedig szubjektív érzés és nagyon relatív. Nincs abszolút mércéje. Lehet egy világváros lüktető embertömegében is valaki magányos, míg a birkákat legeltető, élő természettel körülvett juhász ontológiai megközelítésben bizonyára, de a valóságmegélés összefüggésében már nem biztos, hogy az. Lehet, hogy egy jó könyv, vagy egy szellemi munka jobb „társ” a kocsmában bölcsességeket fecsegő, ködös agyú ivócimboránál, vagy csak a játékra figyelő, önösen nyerni akaró kártyapartnernél. A kocsmá nem véd a magány ellen, legfeljebb feledteti azt, ám a templom már inkább, hiszen ott a hívő ember soha sincs egyedül, a nem hívő pedig társat keres, és ha akar, akkor talál is. A család, a barátok léte és a hason felfogású szellemi közösség tudata már nem fér meg a magányossággal, s nem biztos, hogy az ölelő, vagy vállat lapogató alakoskodók a magányt feloldó legjobb társak.

A nyulkatroctól nem messze esik a régi parasztudvar, a maga – mára idillikussá nemesedő, valójában és „lelkiekben is gazdag”, noha egzisztenciálisan kemény valóságával, amit bearanyozott a gyermekkor színes emléke, ami már a nosztalgia világába vezet. Ott keres menedéket a XXI. század csalódott „nyulas embere”, kivonuló vándora. Ebben a nosztalgiában oldódik fel az a sok gond és gondolat, aminek csak fellillantására adott lehetőséget a szűkre szabott idő és gondolatröptető írás. Többre sem ideje, sem energiája nem futotta, elvégre a nyulakat meg kell etetni...

* * *

Az „Istent megszólító hajnalaim”-ban (*Hitel*, 2010) megint szembesül az író a tömegeket becsapni képes modernizációs ideológiák ámokfutása előli értelmiségi menekülés állapotával. Egy kora elől futni vágyó, de ennek sikerében nem egészen biztos töprengő ember „Ádám-hol-vagy-ának” bujdosása ez. (Közbevetőleg utal a fakopács szívós kitarására. Magam is megcsodálhattam a fészket készítő madár szinte két nap, két éjszaka tartó szakadatlan munkáját, hogy családja számára az odvas fába hajlékot kopogtasson. Csak egy ösztönei által munkára hajszolt állat, no és egy homokvárat – gátat, vagy bármilyen játékot – építő kisgyermek képes ilyen önfeledt konoksággal dolgozni, játszani.) És persze ebben a fejezetben is előkerül, sőt motiváló tényezővé válik a századokon, sőt évezredekken átívelő, zenével, énekkel lánggra lobbantott spirituális élménynek vigaszt és erőt adó energiája, amely megelőzte és részben már túl is élte a modernizmus, sőt már a posztmodernizmus boldogtalan boldogságát is. És

éppen a falu (a falvak) vigyázza (vigyázzák) azt a titokzatos történelmi, sőt kozmikus örlángot, amelynek istenessége több mint ezer éves történelmünket az idők viharán átmentette, és – reményeink szerint – annak jövőbeli folytatása zálogának is ígérkezik. Még akkor is, ha mindig újra és újra előkerül a pesszimizmus, a jogos bíráló, korunk számítógépes rétegfelvetelének realista kor- és láttelepe, hitevesztett magyarságunk nagyságokat hiányoló kiüresedése, a közösség mellőzése, lenézése, a beatkorszak lerohanása előtti kapituláció, a Kádár-korban kiegészített, cinkostársá fejlődött emberek hamvadó parazsa, melyek közül néhány talán még felszítható, de lángolásra már nem kapható. Lehet, hogy Trianon – tudatosan véghezvitt – büntető csapása olyan lassan ölő halálos seb, amelyből nincs lábadozás? Az biztos, hogy a Párizs környéki békediktátumok – nevüket meghazudtolva – nem hoztak békét, inkább békétlenséget, s ebből a második világháború hibrid szövetségei sem tanultak, akik másodsor is elköverték Trianon tévedését, s akik a világnézetileg is heterogén fegyverbarátság okán morálisan összegabalyodtak, majd ezt még nyakon öntötték egyfajta haladó libertárius szósszal, s ezzel sikerült a világ eszmei, gazdasági és történelmi rendjét úgy összekuszálniuk, hogy ember legyen, aki megtalálja a kivezető utat. Ennek számunkra kitüntetett része – hiszen bennünket éppen ez aggaszt – a magyar tudat meghasonulása, értékválsága, történelemszemléletünk megingása, a keresztény Európa megkérdőjelezhetősége, az össznépi „sumákolás”, a rossz kompromisszumok, a köztünk és velünk élő hazugság légköre, a 2004. december 5-ei népszavazás máig élő sokkja stb. S itt az öngerjesztő panaszáradat a könyvben már az illúzió határaiba csúszik által, amikor szerzőnk „Urikányt visszafoglalja”, miközben a történelem sebeit kábítószeres mákonnyal rózsaszínűvé varázsolja úgy, hogy ezek azért továbbra is fájjanak, ám ugyanazon időben egyúttal a gyógyulás látszatát (ígéretét) is kilátásba helyezték.

S a magyarság történelmi „politraumatizációjának” ködös égboltjából újra felszlik Csengey Dénes személye, aki a rendszerváltás hajnalán, 1987-ben az *Életünk* lapjain olyan polémiát folytatott Balassa Péterrel, amelyben ő a Dávid szerepében győzedelmeskedett. Mondandója túlmutatott a polémia folytatóin, a vita tárgyán, sőt még a történelmen is, míg a „műveltebb fél” józan tárgyilagossága az elszenedett lelki kútmérgezés és gyilkos előítéletek áldozataként a látszólag realista, mélységesen magyarellenes kozmopolita önfeladás, és a haladó libertarianizmus egyenkabátja mögé rejtezt. De mindez az önfeladó magyar értelmiségi légkörben már igazán fel sem tűnik, noha fájdalmas és általános kortünetnek mondható.

A nemzet gondjait mindenkinél – írónknál is – a kis meghitt család saját apró gondjai is tetézik. Kinek ne jutna belőle? És ebbe beletartozik az álommentes csendes hajnali olvasások varázsos légköre is, amikor a csendben kinyílik a fantázia horizontja, feltárul a nagy elődök érzés- és gondolavilága, élete, mindezek színe és fonákja, s nem utolsósorban az Ady által nagybetűvel írt Élet. Eközben madárdallal, (az agyat is átszellőztető) friss levegővel a háziállatok éhségkoncertjével, a maga józanságával bekopogtat a pirkadat. Kezdődik a nap. Nem érünk rá gondolkodni, az állatokat meg kell etetni. Ezek közt előkelő helyet foglal el a háziasszony kedvence a kutya, aki kiemelten megbecsült, előkelő tagja a seregletnek, szinte családtag. De éppen ezt az

előkelő beosztást szentségtelenítette meg a derék kotlós galád elfogyasztása által elkövetett gaztette, ami foltot hagyott személyiségén, noha csak az tört ki belőle, ami valójában a lényege, s amit a háziasítás évezredei sem tudtak kiirtani, vagyis ragadozó mivolta. A „merőben ész- és célszerű jóság nem elég annak, aki szeret. Megadhat ezt-azt, barátságot vagy jólétet akár, de furcsamód pont az élet értelme, nyugalma vész el benne. Hát vigyázzatok tyúktolvajok, népboldogítók.”

A fejezet alkonnyal zárul. A „legördülő őszi esők függőnye” s a falusi udvari csendéletben „egyenletesen hulló bánat” filozófiai gondolatok ihletője. Figyelmeztet a múlt időre, s ennek értelme után kérdezősködik, ám a remény is feltámad, hogy „sorunkat befogadja az ősi, az időtlen rend”, s akkor „mindent újrakezdehetünk.”

* * *

Teljesen más, de azért az előzőkkel valahol valamiben rímelő témát tárgyal a következő fejezet, ami Rákosi Jenőről (1842–1929), a „kirekesztett” magyar íróról értekezik. Nem véletlenül, hiszen a szóban forgó „kirekesztett” az „alsószilvági égbolt”-tól három kilométerre fekvő Acsád községben született. Igaz, német szülőktől, ám olyan magyarnak, amihez fogható kevés volt a maga korában. A kommunista éra – sok másal együtt – érthetően elfeledtette, mégis azok egyike, akiket a rendszerváltozás után sem támasztottak fel. Helyesebben a szomszédság jogán a vasszilvági Magyar Nyugat Könyvkiadó révén két könyvének – kasszasikert ugyan nem hozó – kiadásával és a Magyar Nemzetben 2010-ben megjelent cikkével éppen Gyurácz Ferenc igyekezett életre kelteni, ám félok, hogy az újraélesztés máig sem hozta meg a várt eredményt. Nekem legalábbis úgy tűnik, hogy Rákosi Jenő (persze Viktor is!) ma is a tetszhalál állapotában leledzenek. Nagy kár értük, hiszen Rákosi Jenő saját szorgalmával, nem kis energiával és kitartással a falusi szürkeségből küzdött, építette fel magát, hogy végül nemességet kapjon s a főrendiház tagjává váljon anélkül, hogy elveit feladta, vagy világnézetét elvtelen szolgálatra állította volna. Szinte érthetetlen az a makacs mellőzés, ami osztályrészéül jutott, amivel az utókor rendíthetetlen magyarságát, színjárázrajongását, újságírói ténykedését és közéleti szereplését díjazta. Életében szinte mindent elért, számos kitüntetést kapott, majd hamar és méltatlanul elnyelte a feledés süllyesztője. Gyurácz Ferenc írásában keresi ennek okait, s talál is némi magyarázatot, hiszen Ady-ellenessége csak részleges és megokolható, a 30 millió magyar ábrándja az ő korában reális volt (bár ma divatjamúlta vált), ami pedig az általános titkos választójog ellenzését illeti, annak jól kitapintható és csak egy adott időben érvényes reálpolitikai okai voltak, s amit később már maga sem vallott. Csak bízhatunk abban, hogy egyszer talán a tetszhalálból is lehet még feltámadás!

* * *

A „Vége felé a haladásnak” című esszé – amely a *Hite*ben 2012-ben jelent meg – újra nekiáll a régi csont rágásának. A szerző ezúttal a rendszerváltozás körüli, közelebbről

kulturális helyzet gondjait igyekszik tisztázni, mégpedig érzésem szerint a kortárs szokatlanul érzékeny éleslátásával és a problémákra való helyes ráérzéssel. Szellemi közéletünk megélőí (elszenvedői?) – velem együtt – szintén koronatanúi voltak hazai kultúr-közéletünk ellentmondásosságainak. Úgy gondolom, hogy a rendszerváltozás előtti kultúránk a felülről kézi vezérléssel történő irányítottóság, a „tűrés–támogatás–tiltás” által beszorított Papen-fazékban fortyogott. A kultúra felkent papjai az engedelmis önkorlátozás állapotában saját levükben forrtak, és ez egyúttal kilúgozta, és színtelenné is tette őket. Ez alól csak kivételes személyiségek jelenthettek valamelyes kivételt. A Papen-fazék gőze a legkisebb ellenállás irányába engedett. A tabu témákról engedelmesen hallgattak, a marxista dogmatizmus mellett talán még a leginkább tűrhető irány a liberális baloldaliság volt. Aki ezt nem tudta (vagy nem is akarta) elfogadni, az ki sem bontakozhatott, tehetsége hamvába holt. A kultúra természetes sokszínűsége helyett egyfajta mesterséges, szocialistának nevezett, szelektív kultúra alakult ki. Vagy igazodó (igazodást láttató, ígérő) író (művész) leszel, vagy semmi – szólt a ki nem mondott szentencia. Legtöbben – zömükben kényszerű kompromisszumként – az előbbit választották, habár nem tudom, hogy a „semmik” táborába valójában hányan tartozhattak, legfeljebb azt tudom, hogy utólag elég sokan sorolják-sorolják magukat ebbe a kategóriába.

A szerző a Kádár-kor irodalmi életének találó látéletét nyújtja, illetve az alig remélt – lényegében váratlanul bekövetkezett – rendszerváltozás értelmiségének szellemi (kulturális) életét 2011-es távlatból teszi vizsgálópadra. Szerinte hiányzott – legalábbis a kelleténél kevesebb volt – a Veres Péter-i „közéleti értelmiség”. Megfelelő történelmi távlat, nemzeti elkötelezettség és közéleti gyakorlat nélkül utópiákba tévelygő önjelölt nemzetmentők uralták a csatateret, akik észre sem vették a valódi kortárs értékeket, mint pl. Hamvas Bélát, Molnár Tamást és másokat; korábbi körükből ki nem mozdulva, részben egymás ellen hadakoztak. Nagy részük a progresszió (haladás) szellemétől megrészegedve a nyugati szellemi világ utópiáinak vonzaskörébe került, s a szerző fogalmazása szerint: „az adósrabszolgaság miatt gazdaságilag félgymarmati sorban vergődő országban a komprádor értelmiségé a hangadó szerep.” A kultúrforradalmi irányváltás a mai napig adósa az ún. rendszerváltozásnak, miközben a kultúr-privilegium büvkörében élő, annak egyedül üdvözítő útját képzelő „kiválasztott” csoport lassan el is szigetelődik, ugyanakkor fel is tör valami új, valamiképpen még kiforratlan, ami már nem feltétlenül respektálja a kultúra hagyományos kereteit. Ilyen pl. a tájjellegű gyümölcsfákat menteni kívánó zalai kertész, vagy a helyi lehetőségeket felismerő kezdeményező, avagy pajtaszínház alapító ember stb. „A kultúra ilyesfajta demokratikus »szétszóródása« olyan létmódhoz vezet, mely több esélyt nyújthat a túlélésre, mint egy bármely rangos, de központosítva működő művelődési élet” Mert a túlélés most a legfontosabb, az átmentődés „annak a válságnak a túlsó partjára, amelynek méreteit, jellegét és távlatait e pillanatban valószínűleg megbecsülni sem lehet.”

Az *Őszi melankólia (Hajnali naplórészletek)* című fejezet eredetileg 2012-ben, a *Vasi Szemlé*ben látott napvilágot. Talán a könyv legérdekesebb, leghitelesebb fejezete. Naplószerű gondolatgyűjteménynek mondható, amely a legkülönbözőbb témákat öleli fel, persze afféle gyurácsi fűszerezésben. Az ősz bizonyára a legsejtelmesebb s talán a legfélelmetesebb évszakunk is, a hajnal pedig a legmeghittebb időszaka az írásnak, amikor a szerző egyedül áll szemben önnönmagával, s zavaró körülmények nélkül szűzies ártatlansággal és őszinteséggel folyhatnak papírra a gondolatok. A fejezet Lakitelekkel kezdődik, amit már az esemény másnapján antiszemita találkozásoként bélyegzett meg a *New York Times*, majd „nemsokára kiderült, hogy ez a mérgezett vád ezentúl állandó kísérője lesz minden szabad magyar lélegzétvételnek.” Mára kiderült az is, hogy e vád ellen nincs orvosság, legokosabb nem törödni vele. Egy későbbi írás a külföldi sajtó hazánkkal kapcsolatos sztereotípiáival s annak hazai ihletőivel foglalkozik. Egyik epizód visszatekint a rendszerváltozás hajnalára, a szerzőnek a molnaszecsődi munkásörparancsnok 1987-es előadásához fűzött felszólalására. Minden naplórészlet megállásra készíti, elgondolkodtatja az olvasót, e nélkül nem hagy tovább olvasni. A jegyzetekben szó van a – diófákat talán károsító – „vegyi csíkokat” maga után húzó repülőkről, egy késői, egyke nyúlszaporulatról (ami persze irodalmi asszociációt is vált ki), a napjaink közgondolkodását mesterségesen manipuláló, vagy agresszívan irányítani akaró etikai kategóriákról, mint pl. a házasság évezredek intézményének újrértelmezéséről. Valóban változatos étlapból válogathat az olvasó. Talál irodalomtörténeti vonatkozásokat, filozófiai megfontolásokat, a hajdani mesterekre való visszaemlékezést, személyes egyetemi élményeket, a doktori dolgozattal kapcsolatos emlékeket, de labancos beütésű látéleletet is az észak-nyugat magyarországi hazafiassággal kapcsolatban. Ízleli a szülőföld – legtöbb lakója számára ismeretlen, de valójában nagyon gazdag – kultúrájának ízeit, emlékeit, templomait, temetőit, kastélyromjait, építészeti emlékeit, vagyis a köztünk élő történelmi múlt sűrűjét. De az írásokban megtalálható a család is, az édesanya lélek-indíttatású testi javulása, a szárazság miatt lehetetlen kerti munkák gondja, s persze a szerző alapította-vezette Magyar Nyugat Könyvkiadó akkor kiadásra váró könyvével, Szarka Géza „Fütyöl a bánya” című regényével kapcsolatos gondolatok is. Itt újra előkerül Rákosi Jenő neve, felidéződik egyik regényének jelenete. Találót írást olvashatunk a szlovák identitás problémájáról, amely egyúttal valamennyi elcsatolt területre tekint, és a csonka ország pusztulása felé mutató sors, elsősorban a népességsökkenés megváltoztatásának igényével (és reményével) lép fel. E fejezet naplójában még a piaci májas kolbász evésekor hozzászegődött régi ismerős életútja is irodalmivá válik. Az egyik utolsó naplórészlet Jakab Bálint tiszteletes úr cikke nyomán Welther Károly 1956-os szombathelyi mártírra emlékezik, majd a szerző Szócs Gézával kapcsolatos emlékét idézi. Bizonyára még hosszan folytatható lenne a napló, ám talán a napi munka kényszerítő ereje hadat üzent, és véget vetett a naplóírásnak, s vele a fejezetnek is.

Az „Útkeresés rendszerváltó időkben” című befejező írás a szerző Merklin Tímeával való beszélgetését rögzíti, amely, mint több más írása, szintén az *Életünkben* jelent meg, 2013-ban. Attól tartok, hogy ehhez az íráshoz a recenzens legkevésbé képes hozzászólni, hiszen a kérdések és válaszok maguk helyett beszélnek, s a kérdező a leghivatottabban adja elő, hogy milyen utat járt be, és miért, és hogy hogyan látja önmagát. Ezek az önvallomások – amint más hasonló írások – nyilván óhatatlanul szubjektívek, mégis úgy érzem, hogy a válaszok nem csak tárgyilagosságra törekvők, őszinték, szerények, de önkritikusak is. Az interjú olvasása közben önkéntelenül is elgondolkodik az olvasó azon, hogy mennyire más egy „profi” irodalmár, akinek behozhatatlan előnye van pl. a magamfajta amatőrökkel szemben, akik foglalkozásuk, hivatásuk révén (főleg, ha időt nem kímélve, szívvel-lélekkel végzik azt) a szakbarbárság fogságában vergődnek, s már csak a másra „elvesztegetett” idő okán sem lehetnek versenyképesek a főfoglalkozású irodalmárokkal. Megmaradunk hát az írás örömeinél, tiszteleténél, ösztönösségénél, mások írásainak megbecsülésénél, de akkor is amatőrök maradunk, ha pl. Gyurác Ferenc a Vasi Szemle főszerkesztőjeként több írásom megjelenését követően, a folyóirat szerzőinek adatai között, címeim után még azt is feltüntette, hogy „író” vagyok. Ezt a „kinevezést” ugyan megtiszteltetésnek vettem, de – úgy hiszem, vele együtt – magam sem vehettem komolyan.

Az önvallomások során hivatkozott személyek zömét (kivéve, akikkel, mint betegekkel találkoztam) nem ismertem, de büszke vagyok arra, hogy „Irreverzibilis élet – reverzibilis halál?” címmel 1985-ben egy esszét, majd 1990-ben egy kritikai tanulmányt írhattam az *Életünkbe*, noha ott gyakorlatilag a szerkesztőségből senkit nem ismertem. Gyurác Ferencet 1989. március 15-ei emlékezetes, bátor beszéde egy csapásra ismertté tette, s miután 1989-ben – sokak noszogatásának engedve – magam is a közéletbe léptem, vele személyesen is megismerkedtem. Neki köszönhetem, hogy a Vasi Szemle szerzői közé fogadott. Azt se feledjük el, amikor a „Legyen ön is milliomos” műsorban Gyurác Ferencnek egy ország szurkolt, s csodálhatta meg hatalmas tárgyi tudását és műveltségét.

Csak osztani tudom a magyar nép többsége által elítélt kommunizmust követő rendszerváltozással kapcsolatos kritikáját, amely annak kudarcát említi. „Már amennyiben nem a liberális demokrácia tankönyv szerinti bevezetését tekintjük a lényegének, hanem a magyar nép és nemzet életének, élet- és jövőesélyeinek érdemi javítását.”

Az önvallomás egészében érdekes, változatos, de – miként a könyv nagy része – nem mondható vidámnak, ám az igazság bátor kimondása sajnos gyakran nélkülözi a kedvteremtést. Viszont előfeltétele annak, hogy minél több – az országgal szemben felelősséget érző és vállalni tudó, érte tenni képes – honfitársunk lelkiismeretét megszólítsa, állásfoglalásra készítse, s ennek nyomán mindenki megtehesse azt, amit képességei és lehetőségei alapján hazánk érdekében megtenni köteles.

Ami pedig a Vasi Szemle sorsát illeti, bízom fenntartóinak bölcsességében, hogy a 68 évfolyamot megért, nemes elődök nyomán épülő, sokszínű helyismereti – de országos szerepben is jelentős – folyóirat nem lesz a kultúrbarbárság áldozata.